

بررسی رابطه پایگاه هویت با سلامت روانی در دانش آموزان

زهرا علیایی طیبی شاهی^۱، مریم صادقی فرد^۲

^۱ گروه روان شناسی عمومی، واحد بندرعباس، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرعباس، ایران

^۲ گروه روان شناسی عمومی، واحد بندرعباس، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرعباس، ایران (نویسنده مسئول)

چکیده

هدف از انجام این تحقیق تعیین رابطه پایگاه هویت با سلامت روانی در دانش آموزان دختر و پسر دوره متوسطه دوم در شهرستان میناب می باشد. روش این تحقیق توصیفی از نوع همبستگی می باشد. جامعه آماری در این تحقیق شامل کلیه دانش آموزان دختر و پسر دوره متوسطه دوم در شهرستان میناب به تعداد ۴۶۱۶ می باشد که بر اساس جدول مورگان حجم نمونه تعداد ۳۵۷ نفر تعیین شد و از روش نمونه گیری خوشه ای استفاده شد. نتایج نشان داد که بین سبک های هویتی و سلامت روانی دانش آموزان رابطه معنی داری وجود دارد.

واژه های کلیدی: سبک های هویتی، سلامت روانی، شهرستان میناب.

مقدمه

ایجاد یک هویت و دستیابی به یک تعریف منسجم از خود، مهمترین جنبه رشد عمومی اجتماعی در دوره نوجوانی است. انتخاب ارزش ها، باورها و هدف های زندگی مهمترین مشخصه های اصلی این هویت را تشکیل می دهند. هم در دوره نوجوانی و هم جوانی این ارزش ها و هدف های زندگی مورد تجدید نظر قرار می گیرند. شکل گیری هویت در نوجوانی با خود پنداره، عزت نفس و سلامت روانی فرد رابطه جدایی ناپذیر دارد. شرایط پر آشوب زمانه ما که هر لحظه سلامت عمومی فرد را تهدید می کند، ایجاب می کند شناخت روشن از هویت خود داشته باشیم. ثباتی را که نمی توانیم در دنیا بیابیم باید در وجود خود ایجاد کنیم، ازدیدگاه اجتماعی نیز هر فرد بایستی یک سری مسئولیت های فردی، خانوادگی و اجتماعی را بپذیرد، از این رو ثبات هویتی و آگاهی از ماهیت خویش، می تواند موجب سلامت روانی فرد شود. شکل گیری هویت تاریخی گذشته فرد و توانمندی های مورد نیاز برای سلامت روانشناختی در بزرگسالی را در هم می آمیزد (دانشپور و همکاران، ۱۳۸۶).

یکی از مسائل مهم دوره نوجوانی هویت است. داشتن یک حس منسجم و محکم از هویت پیش نیاز رشد بهینه شخص در طول زندگی است و عدم تشکیل چنین حسی می تواند زمینه ساز آسیب های روانی _ اجتماعی باشد. بذره های تشکیل هویت از دوران کودکی کاشته شده اند، اما اریکسون شکل گیری هویت را یکی از وظایف اساسی و مهم خاص دوره نوجوانی می داند. در خلال دوره نوجوانی است که اریکسون برای فرد فرصت حل تعارضات خود را، از ترکیب همسان سازی های قبلی در سطح بالاتر جهت رسیدن به یک کل جدید، فراهم می بیند این تألیف براساس کیفیتی متفاوت از آنچه که در دوره های قبل وجود داشت استوار است. مفهوم هویت که اریکسون در این دوره مطرح می کند دو چهره دارد: از یک سو به احساساتی رجوع می کند که یک فرد در مقابل خویشتن دارد (خودسنجی)، از سوی دیگر بر روابط بین هویت شخص و توصیف هایی که دیگران از او به عمل می آورند تکیه دارد (منصور و دادستان، ۱۳۸۳).

نیاز جوانان به هویت و ثبات هویتی بیش از هر زمان دیگری است و نو و جدید بودن این پدیده ها کنجکاو ها و بررسی های بسیاری را می طلبد. از نگاه روان شناسی کسب هویت و ثبات در هویت از نشانه های رشد و گذر سالم از بحران نوجوانی و جوانی است. هویت موفق به عنوان شاخص برخورداری از شخصیت شکوفا و تحول یافته دارای بالاترین ارزش روان شناختی هویت پراکنده به منزله عدم توفیق در انتقال از نوجوانی به بزرگسالی از کمترین ارزش روان شناختی برخوردار است (رحیمی نژاد و منصور، ۱۳۸۰).

کسب هویت موفق به تجربه احساس راحت و سلامت باز می گردد، وقتی نوجوان به هویتی قابل اعتماد دست یابد، جهت حرکت خود را می شناسد و کمتر دچار اضطراب می شود و بر عکس در حالت عدم دسترسی به هویتی موفق و پراکندگی نقش دچار اضطراب، نگرانی و حساسیت مفرط نسبت به انتقادهای دیگران می شود. نوجوانان دارای هویت موفق به طور کلی از لحاظ روانی، سازگاری سالم و خوبی دارند و با مسایل به نحو مناسب و شایسته ای کنار می آیند، آنها کارآمدی شخصی بالایی دارند و اضطراب شان پایین است. پژوهش ها نشان می دهد تحول هویت در دوره نوجوانی با سطوح تحول خود، تحول فکر انتزاعی، تحول سطوح تکامل یافته قضاوت اخلاقی و منبع کنترل درونی ارتباط مستقیم و مثبت دارد و تفاوت بین پایگاه های هویت از نظر سلامت روانی معنادار است. مدرسه و تحصیل به عنوان پل ارتباطی بین نوجوان و گروه های اجتماعی، به عنوان یک حیطه برای ایفای نقش نوجوان است. نوجوانی که به طور فعال درگیر فرایند کاوشگری است، نیاز بالایی به شناخت و پیچیدگی شناختی احساس می کند و در این مسیر به میزانی از تعهد نیز دست یافته است، لذا احساس استقلال شناختی بیشتری خواهد داشت و در امر تحصیل موفق تر خواهد بود. هدف از انجام این تحقیق تعیین رابطه پایگاه هویت با هر یک از ابعاد سلامت روانی در دانش آموزان دختر و پسر دوره متوسطه دوم در شهرستان میناب می باشد.

پیشینه تحقیق

رنجبران (۱۳۹۰) تحقیقی با عنوان «رابطه سبک های هویت و خودکارآمدی با سلامت روان دانش آموزان پسر و دختر ۱۵ تا ۱۸ ساله مراکز شبانه روزی استان تهران» انجام داد. نتایج نشان داد که سبک هویت هنجاری و خودکارآمدی توان پیش بینی

سلامت روان دانش‌آموزان را دارند. همچنین سبک‌های هویت اطلاعاتی و هنجاری توان پیش‌بینی خودکارآمدی دانش‌آموزان را دارند؛ اما بین سبک‌های هویت، خودکارآمدی و سلامت روان دانش‌آموزان مراکز شبانه روزی در مقایسه با دانش‌آموزان مدارس عادی تفاوت معناداری مشاهده نشد. همچنین بین دختران و پسران نیز از نظر سبک‌های هویت، خودکارآمدی و سلامت روان تفاوت معناداری وجود نداشت.

محمدی (۱۳۹۰) تحقیقی با عنوان «رابطه سبک‌های هویتی و هویت علمی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه فردوسی مشهد» انجام داد. نتایج نشان داد بین پیشرفت تحصیلی (معدل) و سبک هویت زودشکل گرفته و پیشرفت تحصیلی (معدل) و هویت علمی، رابطه‌ی مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین نتایج این پژوهش بیانگر وجود رابطه‌ی مثبت معنی دار بین سبک هویت و هویت علمی بود.

برزونسکی^۱ (۲۰۰۳) در پژوهش خود نشان داد که دختران و پسران در زمینه ترجیح شیوه‌های پردازش اطلاعات مربوط به هویت، متفاوت عمل می‌کنند، به طوری که دختران بیشتر از پسران دارای سبک اطلاعاتی هستند.

فرضیه‌های تحقیق

۱. بین پایگاه هویت و علائم جسمانی دانش‌آموزان دختر و پسر دوره متوسطه دوم در شهرستان میناب رابطه وجود دارد.
۲. بین پایگاه هویت و اضطراب و بی‌خوابی دانش‌آموزان دختر و پسر دوره متوسطه دوم در شهرستان میناب رابطه وجود دارد.
۳. بین پایگاه هویت و افسردگی دانش‌آموزان دختر و پسر دوره متوسطه دوم در شهرستان میناب رابطه وجود دارد.
۴. بین پایگاه هویت و اختلال در کارکرد اجتماعی دانش‌آموزان دختر و پسر دوره متوسطه دوم در شهرستان میناب رابطه وجود دارد.

روش تحقیق

روش این تحقیق توصیفی از نوع همبستگی می‌باشد. جامعه آماری در این تحقیق شامل کلیه دانش‌آموزان دختر و پسر دوره متوسطه دوم در شهرستان میناب به تعداد ۴۶۱۶ می‌باشد که بر اساس جدول مورگان حجم نمونه تعداد ۳۵۷ نفر تعیین شد و از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای استفاده شد. ابزار این تحقیق عبارتند از: الف- پرسشنامه سبک‌های هویتی بنیون و آدامز (۱۹۸۹)، ب- پرسشنامه سلامت عمومی GHQ؛ این پرسشنامه در سال ۱۹۷۲ توسط گلدبرگ طراحی شد. آقا سلطانی (۱۳۷۸) میزان روایی پرسشنامه پایگاه هویت آدامز و بنیون را با پرسشنامه خلاقیت و با استفاده از ضریب همبستگی ۰.۴۸ $R = 0.002$ و $p = 0.002$ گزارش نمود (حسن زاده و همکاران، ۱۳۹۳). در بررسی گلدبرگ و ویلیامز (۱۹۹۸) پایایی دو نیمه کردن برای کل پرسشنامه سلامت عمومی را ۰/۹۵ گزارش کردند و ثبات درونی با روش آلفای کرونباخ در مطالعه چان (۱۹۸۵) و کی یس (۱۹۸۴) برابر ۰/۹۳ گزارش شده است. آقا سلطانی (۱۳۷۸) مقدار پایایی پرسشنامه پایگاه هویت آدامز و بنیون با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۸۷ گزارش نمود (حسن زاده و همکاران، ۱۳۹۳). روش آماری مورد استفاده در این تحقیق شامل آمار استنباطی (ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون ساده و چند متغیره به روش همزمان) می‌باشد.

یافته‌های تحقیق

نتایج حاصل از فرضیات

فرضیه اول: بین پایگاه هویت و علائم جسمانی دانش‌آموزان دختر و پسر دوره متوسطه دوم در شهرستان میناب رابطه وجود دارد.

¹ Berzonsky

جدول ۱: خلاصه مدل رگرسیونی بین پایگاه هویت و علائم جسمانی

روش	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای استاندارد برآورد
Enter	۰.۴۳۹	۰.۱۹۳	۰.۱۸۴	۰.۶۶۵

همانطور که در جدول ۱، مشاهده می شود ضریب همبستگی چندگانه بین پایگاه هویت و علائم جسمانی برابر ۰/۴۳۹ می باشد و ضریب تعیین آن برابر ۰/۱۹۳ می باشد؛ به عبارت دیگر ۰/۱۹۳ از تغییرات واریانس متغیر ملاک علائم جسمانی به وسیله متغیر پیش بین پایگاه هویت تبیین می شود و ضریب تعیین تعدیل شده نشان می دهد که مدل مورد استفاده ۰/۱۸۴ تغییرات در علائم جسمانی را بحساب آورده است.

جدول ۲: نتایج تحلیل واریانس رگرسیونی پایگاه هویت و پیشرفت تحصیلی

منابع	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	مقدار F	سطح معنی داری
اثر رگرسیونی	۳۷.۱۸۵	۴	۹.۲۹۶	۲۱.۰۰۷	۰.۰۰۱
باقیمانده	۱۵۵.۷۷۳	۳۵۲	۰.۴۴۳		
کل	۱۹۲.۹۵۸	۳۵۶			

همانطور که در جدول ۲، مشاهده می شود اثر رگرسیونی متغیر پایگاه هویت و علائم جسمانی معنادار بوده است. این اثر رگرسیونی با مقدار $F=21.007$ ، در سطح آلفای ۰/۰۰۱ معنا دار بدست آمد؛ به عبارت دیگر مجموع مجزورات باقیمانده به آن میزان نبود که اثر رگرسیونی را خنثی نماید و موجب عدم تفاوت معنادار گردد و به این معنی است که تغییر نشان داده شده به وسیله مدل رگرسیونی بر اثر اتفاق و تصادف نیست. در رابطه مثبت به دست آمده، بهترین ترکیب خطی بین متغیر مستقل و متغیر وابسته وجود دارد.

فرضیه دوم: بین پایگاه هویت و اضطراب و بی خوابی دانش آموزان دختر و پسر دوره متوسطه دوم در شهرستان میناب رابطه وجود دارد.

جدول ۳: خلاصه مدل رگرسیونی بین پایگاه هویت و اضطراب و بی خوابی

روش	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای استاندارد برآورد
Enter	۰.۳۹۳	۰.۱۵۵	۰.۱۴۵	۰.۶۸۹

همانطور که در جدول ۳، مشاهده می شود ضریب همبستگی چندگانه بین پایگاه هویت و علائم جسمانی برابر ۰/۳۹۳ می باشد و ضریب تعیین آن برابر ۰/۱۵۵ می باشد؛ به عبارت دیگر ۰/۱۵۵ از تغییرات واریانس متغیر ملاک اضطراب و بی خوابی به وسیله متغیر پیش بین پایگاه هویت تبیین می شود و ضریب تعیین تعدیل شده نشان می دهد که مدل مورد استفاده ۰/۱۴۵ تغییرات در اضطراب و بی خوابی را بحساب آورده است.

جدول ۴: نتایج تحلیل واریانس رگرسیونی پایگاه هویت و اضطراب و بی خوابی

منابع	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	مقدار F	سطح معنی داری
اثر رگرسیونی	۳۰.۶۷۵	۴	۷.۶۶۹	۱۶.۱۱۴	۰.۰۰۱
باقیمانده	۱۶۷.۵۱۶	۳۵۲	۰.۴۷۶		
کل	۱۹۸.۱۹۰	۳۵۶			

همانطور که در جدول ۴، مشاهده می شود اثر رگرسیونی متغیر پایگاه هویت و اضطراب و بی خوابی معنادار بوده است. این اثر رگرسیونی با مقدار $F=16.114$ ، در سطح آلفای 0.01 معنا دار بدست آمد؛ به عبارت دیگر مجموع مجذورات باقیمانده به آن میزان نبود که اثر رگرسیونی را خنثی نماید و موجب عدم تفاوت معنادار گردد و به این معنی است که تغییر نشان داده شده به وسیله مدل رگرسیونی بر اثر اتفاق و تصادف نیست. در رابطه مثبت به دست آمده، بهترین ترکیب خطی بین متغیر مستقل و متغیر وابسته وجود دارد.

فرضیه سوم: بین پایگاه هویت و افسردگی دانش آموزان دختر و پسر دوره متوسطه دوم در شهرستان میناب رابطه وجود دارد.

جدول ۵: خلاصه مدل رگرسیونی بین پایگاه هویت و اضطراب و بی خوابی

روش	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای استاندارد برآورد
Enter	۰.۳۷۰	۰.۱۳۷	۰.۱۲۷	۰.۶۹۷

همانطور که در جدول ۵، مشاهده می شود ضریب همبستگی چندگانه بین پایگاه هویت و افسردگی برابر 0.370 می باشد و ضریب تعیین آن برابر 0.137 می باشد؛ به عبارت دیگر 0.137 از تغییرات واریانس متغیر ملاک افسردگی به وسیله متغیر پیش بین پایگاه هویت تبیین می شود و ضریب تعیین تعدیل شده نشان می دهد که مدل مورد استفاده 0.127 تغییرات در افسردگی را بحساب آورده است.

جدول ۶: نتایج تحلیل واریانس رگرسیونی پایگاه هویت و افسردگی

منابع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معنی داری
اثر رگرسیونی	۲۷.۲۵۰	۴	۶.۸۱۲	۱۳.۹۹۰	۰.۰۰۱
باقیمانده	۱۷۱.۴۱۱	۳۵۲	۰.۴۸۷		
کل	۱۹۸.۶۶۱	۳۵۶			

همانطور که در جدول ۶، مشاهده می شود اثر رگرسیونی متغیر پایگاه هویت و افسردگی معنادار بوده است. این اثر رگرسیونی با مقدار $F=13.990$ ، در سطح آلفای 0.01 معنا دار بدست آمد؛ به عبارت دیگر مجموع مجذورات باقیمانده به آن میزان نبود که اثر رگرسیونی را خنثی نماید و موجب عدم تفاوت معنادار گردد و به این معنی است که تغییر نشان داده شده به وسیله مدل رگرسیونی بر اثر اتفاق و تصادف نیست. در رابطه مثبت به دست آمده، بهترین ترکیب خطی بین متغیر مستقل و متغیر وابسته وجود دارد.

فرضیه چهارم: بین پایگاه هویت و اختلال در عملکرد اجتماعی دانش آموزان دختر و پسر دوره متوسطه دوم در شهرستان میناب رابطه وجود دارد.

جدول ۷: خلاصه مدل رگرسیونی بین پایگاه هویت و اختلال در عملکرد اجتماعی

روش	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای استاندارد برآورد
Enter	۰.۲۷۸	۰.۰۷۷	۰.۰۶۷	۰.۷۶۸

همانطور که در جدول ۷، مشاهده می شود ضریب همبستگی چندگانه بین پایگاه هویت و اختلال در عملکرد اجتماعی برابر ۰/۳۷۰ می باشد و ضریب تعیین آن برابر ۰/۱۳۷ می باشد؛ به عبارت دیگر ۰/۱۳۷ از تغییرات واریانس متغیر ملاک اختلال در عملکرد اجتماعی به وسیله متغیر پیش بین پایگاه هویت تبیین می شود و ضریب تعیین تعدیل شده نشان می دهد که مدل مورد استفاده ۰/۱۲۷ تغییرات در اختلال در عملکرد اجتماعی را بحساب آورده است.

جدول ۸: نتایج تحلیل واریانس رگرسیونی پایگاه هویت و اختلال در عملکرد اجتماعی

منابع	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	مقدار F	سطح معنی داری
اثر رگرسیونی	۱۷.۴۶۵	۴	۴.۳۶۶	۷.۳۸۴	۰.۰۰۱
باقیمانده	۲۰۸.۱۳۲	۳۵۲	۰.۵۹۱		
کل	۲۲۵.۵۹۷	۳۵۶			

همانطور که در جدول ۸، مشاهده می شود اثر رگرسیونی متغیر پایگاه هویت و اختلال در عملکرد اجتماعی معنادار بوده است. این اثر رگرسیونی با مقدار $F=13.990$ ، در سطح آلفای ۰/۰۰۱ معنا دار بدست آمد؛ به عبارت دیگر مجموع مجزورات باقیمانده به آن میزان نبود که اثر رگرسیونی را خنثی نماید و موجب عدم تفاوت معنادار گردد و به این معنی است که تغییر نشان داده شده به وسیله مدل رگرسیونی بر اثر اتفاق و تصادف نیست. در رابطه مثبت به دست آمده، بهترین ترکیب خطی بین متغیر مستقل و متغیر وابسته وجود دارد.

نتیجه گیری و پیشنهادات

هدف از انجام این تحقیق تعیین رابطه پایگاه هویت با سلامت روانی در دانش آموزان دختر و پسر دوره متوسطه دوم در شهرستان میناب بود. نتایج نشان داد که بین پایگاه هویت و هر یک از مولفه های سلامت روانی (علائم جسمانی، اضطراب و بی خوابی، افسردگی، اختلال در کارکرد اجتماعی) رابطه معنی دار برقرار است. با توجه به اینکه نتایج تحقیق نشان داد که بین سبک پایگاه هویت با سلامت روانی دانش آموزان رابطه معنی داری وجود دارد، پیشنهاد می شود:

۱. شیوه های تربیتی مدرسه طوری باشد که در توان برقراری ارتباط موثر با دیگران به دانش آموزان کمک کنند.
۲. قوه اعتماد به نفس دانش آموزان را تقویت کنند.
۳. به دانش آموزان کمک کنند تا با درک بیشتر از خود، توانایی ها و ضعف های خود را شناسایی کنند و نقاط قوت خود را بهبود بخشند.
۴. احساس تعهد در دانش آموزان تقویت کنند.
۵. به دانش آموزان کمک کنند تا نسبت به خودشان نگرشی مثبتی داشته باشند.

منابع

۱. منصور، محمود و دادستان، پریخ (۱۳۸۳). نظام تحولی از روان تحلیل گری تا رفتارشناسی و نظام های عینی. تهران: انتشارات رشد.
۲. محمدی، فاطمه (۱۳۹۰). رابطه سبک های هویتی و هویت علمی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه فردوسی مشهد، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه فردوسی مشهد.
۳. حسن زاده، رمضان؛ فرزانه، سمیرا و خادمی، عزیز (۱۳۹۳). نظریه ها و کاربرد آزمون های روان شناختی و شخصیت، تهران، نشر ارسباران.

۴. دانشپور، زهره؛ تاجیک، عزیزاله؛ شهرآرای، مهرناز؛ فرزاد، ولی اله و شکری، امید (۱۳۸۶). تفاوت های جنسی در صمیمیت اجتماعی: نقش سبک های هویت. اندیشه و رفتار ۵۱، شماره ۴.
۵. رحیمی نژاد، عباس و منصور، محمود (۱۳۸۰). بررسی تحولی هویت و رابطه آن با حرمت خود و حالت اضطراب در دانشجویان دوره کارشناسی، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی (تهران)، دوره ۴۷-۴۶، شماره ۱۵۹-۱۵۸، صص ۵۰۰-۴۷۷.
۶. رنجبران، رضا؛ اسدزاده، حسن و محمدی آریا، علیرضا (۱۳۹۰). رابطه سبک های هویت و خودکارآمدی با سلامت روان دانش آموزان پسر و دختر ۱۵ تا ۱۸ ساله مراکز شبانه روزی استان تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
7. Berzonsky, M.D. (2003). Identity style and well-being: Does commitment matter? *International Journal of Theory and Research*, 3(1), 131- 142.